

ทะลุมิติการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

Penetrating the Creative Dimensions of Modern Thai Architecture*

ศาสตราจารย์ ดร. วิมลสิทธิ์ หรยางกูร
Professor Vimolsiddhi Horayangkura, Ph. D.
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Faculty of Architecture, Thammasat University

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ได้ชี้ปัญหามูลฐานที่ทำให้ไม่เกิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมลักษณะไทยสมัยใหม่จากการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ในบริบทของสังคมไทย พร้อมกับนำเสนอมิติใหม่ในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทยในบริบทของสังคมไทยสมัยใหม่ โดยเจาะลึกถึง **มูลเหตุจูงใจ ลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่** จากการพิจารณาปัจจัยตัวกำหนดและกรอบความคิด และรวมทั้ง **ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานสร้างสรรค์** การศึกษานี้ได้เน้นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงภูมิปัญญาไทยและบริบทที่เกี่ยวข้อง และคาดหวังว่าการนำเสนอเช่นเดียวกับการนำเสนอในสาขาอื่น ๆ จะนำไปสู่การกำหนดมิติใหม่ในการสร้างสรรค์ศิลปะของไทยโดยรวม

Abstract

Through analyzing various impending factors within the contexts of Thai society, fundamental issues concerning the lack of creation of architecture in modern Thai character are pointed out. The new creative dimensions of modern Thai Architecture, appropriate to the modern Thai society, are then introduced. In-depth investigations are made regarding to the underlying induction and the specific approach in generating modern Thai architecture in terms of current determining factors and related conceptual framework. More significantly, the strategies of implementing the creative works are succinctly proposed. A special emphasis is given to the appropriate application of modern technology in conjunction with Thai wisdom and local contexts. It is expected that this presentation, in similar to those of other disciplines, would eventually lead to some conclusive dimensions for the creation of Thai arts as a whole.

คำสำคัญ (Keywords)

ทะลุ (Penetrating): การพยายามสร้างความเข้าใจ

มิติการสร้างสรรค์ (Creative Dimensions): แนวทางและผลลัพธ์ในการสร้างสรรค์

สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (Modern Thai Architecture): สถาปัตยกรรมที่มีลักษณะไทยที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยไม่ใช้การลอกเลียนรูปแบบเดิม

ลักษณะไทย (Thai Character): ลักษณะเฉพาะที่สะท้อนมาจากศิลปะ แบบอย่าง ภูมิปัญญา วิถี ฯลฯ แบบไทย

* สารสำคัญของบทความนี้ได้เสนอในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง **มิติใหม่: ลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์ศิลปะของไทย** จัดโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญาร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เมื่อ 18 พฤษภาคม 2544 ณ โรงแรมกรุงศรีวอเตอร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ความนำ

งานสร้างสรรค์ศิลปะของไทยไม่ว่าในสาขาใด เช่น สาขาศิลปะการแสดง สาขาดุริยางคศิลป์ สาขาวรรณศิลป์ สาขาศิลปะทัศนกรรม สาขาทัศนศิลป์ รวมทั้งสาขาสถาปัตยกรรม หากหล่อหลอมจากรากฐานทางวัฒนธรรมเดียวกันและพิจารณาจากบริบทของสังคมเดียวกัน ย่อมมีมิติใหม่ในการสร้าง-สรรค์ร่วมกัน โดยอาจมีมูลเหตุจูงใจร่วมกัน มีลักษณะเฉพาะร่วมระหว่างสาขาต่าง ๆ โดยอาจมีลีลาท่วงทำนองที่คล้ายคลึงกัน ลักษณะร่วมดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยังไม่ได้มีการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะต้องพิจารณาจากภูมิปัญญาและการปฏิบัติการสร้างสรรค์ในแต่ละสาขา การศึกษาเฉพาะในสาขาสถาปัตยกรรมจึงถือเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การศึกษาลักษณะเฉพาะร่วมกันระหว่างสาขาต่าง ๆ ตลอดจนอาจมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานสร้างสรรค์ร่วมกัน มิติใหม่ในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่นำเสนอในที่นี้ จึงกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นจุดหนึ่งของการศึกษาในวงกว้าง ที่จะนำไปสู่การค้นพบมิติใหม่ในการสร้าง-สรรค์ศิลปะของไทยโดยรวม [1]

ความเป็นมาของประเด็นปัญหา

สังคมที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีประวัติศาสตร์นานกว่า 700 ปี อย่างสังคมชาติไทย ย่อมมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่แน่นอนและแข็งแกร่ง งานศิลปะและสถาปัตยกรรมที่มีมาแต่อดีตย่อมสะท้อนถึงพัฒนาการดังกล่าว แต่ในสภาวะที่มีการปรับเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรุนแรงและรวดเร็ว ตั้งแต่ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา จากการมุ่งสู่ความทันสมัยจนถึงยุคโลกไร้พรมแดน งานสถาปัตยกรรมในแนวสากลปรากฏอยู่ทั่วไป เช่นเดียวกับที่ปรากฏอยู่ทั่วโลก และหากสมมุติฐานที่ว่า **'สังคมเป็นอย่างไร สถาปัตยกรรมก็เป็นอย่างนั้น'** [2] ถูกต้อง ย่อมหมายความว่ามีความแตกต่างในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมน้อยลง ๆ ในขณะเดียวกันงานสถาปัตยกรรมก็มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันมากขึ้น ทั้งที่ยังอาจมีเบื้องลึกในรากฐานทางวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะ การปฏิบัติงานสร้างสรรค์ทางสถาปัตยกรรมมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยน้อยลง ๆ จนอาจไม่มีเลย (รูป 1)

ในภาพรวมอาจวิเคราะห์งานสถาปัตยกรรมปัจจุบันตามแนวรูปแบบที่มีระดับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยต่างกัน [3] และตามจำนวนงานที่ต่างกัน ดังนี้

รูป 1 งานสถาปัตยกรรมรูปแบบตะวันตก

รูป 2 รูปแบบไร้เอกลักษณ์ไทยของอาคารใหม่
กรมประชาสัมพันธ์ (ยกเว้นส่วนทางเข้า)

รูป 3 อาคาร ดี เอส ทาวเวอร์ สุขุมวิท 39

รูป 4 อาคารศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา

รูป 5 อาคารพาณิชย์ย่านสุรวงษ์
(ใกล้โรงแรมมณเฑียร)

รูป 6 พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศน์ัย
ศูนย์ตะวันออก-ตะวันตกมหาวิทยาลัยฮาวาย

รูป 7 หอพระ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

1. งานสถาปัตยกรรมที่เป็นเพียงอาคารรูปแบบสากลตะวันตกมาจากแนวความคิดตะวันตก ทั้งนี้ ครอบคลุมถึงอาคารส่วนใหญ่เกือบทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาคารพาณิชย์ อาคารพักอาศัย อาคารสูงทั่วไป และรวมถึงอาคารราชการอย่างอาคารที่ทำการใหม่ของกรมประชาสัมพันธ์ที่อดีตนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย ได้ท่วงดิ่งในรูปแบบไร้ออกลักษณะไทยจนต้องมีการปรับปรุงแบบ (รูป 2)
2. งานสถาปัตยกรรมที่มีการนำองค์ประกอบที่มีลักษณะไทยมาเสริมแต่งอาคารให้ดูเป็นไทย (เชิงพาณิชย์) โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาคารประเภทที่ต้องการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ หรือชาวต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศไทย (รูป 3)
3. งานสถาปัตยกรรมที่มีการนำลักษณะไทยมาผสมผสานให้เกิดสถาปัตยกรรมในแนวสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ทั้งลักษณะรูปธรรมและนามธรรม เป็นแนวรูปแบบที่หาได้ค่อนข้างยากมักเป็นอาคารประเภทอาคารสถาบันที่มีรูปแบบลักษณะดังกล่าว (รูป 4)
4. งานสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบโน้มเอียงไปทางรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี จะเป็นเพราะการยึดแนวปฏิบัติทั่วไปสำหรับอาคารประเภทเฉพาะอย่างอาคารศาสนา หรือจงใจเลียนแบบเพื่อผลในเชิงพาณิชย์ (รูป 5) หรือจงใจสร้างเพื่อเตือนใจตัวเองในลักษณะ 'ของที่ระลึก' [4] (รูป 6)

กล่าวได้ว่า งานสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่เป็นเพียงอาคารรูปแบบสากลปราศจากลักษณะเฉพาะที่เป็นลักษณะไทย และไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิ-อากาศร้อน-ชื้นของประเทศไทย ส่วนงานสถาปัตยกรรมที่เกิดจากการคิดสร้างสรรค์ในลักษณะการผสมผสานรูปแบบที่เป็นการสืบสานเอกลักษณ์ไทยมีจำนวนน้อยมาก และเพิ่งจะมีมากขึ้นในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ในขณะเดียวกันก็มักมีงานสถาปัตยกรรมตามแนวรูปแบบประเพณี ที่มักเป็นอาคารขนาดเล็กในลักษณะศาลาบ้าง หอพระบ้าง (รูป 7) หรือเรือนไทยบ้าง ฯลฯ 'ซุก' อยู่ในที่ต่าง ๆ รวมทั้งลอยอยู่กลางอากาศบนยอดตึก โดยไม่เข้ากับอาคารหลักที่เป็นบริบททางกายภาพ ซึ่งมีรูปแบบสมัยใหม่แบบสากลตะวันตกอย่างชัดเจน

มูลเหตุแห่งการไม่เกิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

มิติใหม่แห่งการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่มีลักษณะไทยเพิ่งกำลังเริ่มได้รับความสนใจจากวงการศึกษา โดยเฉพาะในบางสถาบันการศึกษา

อย่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งได้ริเริ่มแนวรุกใหม่ทางการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมที่เน้นการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทย แม้ว่าควรจะได้มีการค้นคว้าวิจัย และนำผลสู่การดำเนินการสร้างสรรค์มานานแล้ว ก่อนอื่นจำเป็นต้องเข้าใจมูลเหตุแห่งปัญหาการไม่เกิดการสร้างสรรค์ดังกล่าว ดังต่อไปนี้ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่ตรงจุดมากยิ่งขึ้น

1. สถาปนิกส่วนมากมีความคิดว่า รูปแบบในแนวสากลมีความเหมาะสมแล้ว ทั้งนี้ เป็นไปตามความคุ้นเคยที่พบเห็นอาคารรูปแบบสากลปรากฏอยู่ทั่วไปในประเทศไทย และมีได้ใส่ใจเลย แม้แต่น้อยว่า เป็นรูปแบบที่ไม่มีลักษณะไทย และมักเป็นรูปแบบที่สามารถเอาไปสร้างที่ไหนก็ได้ในโลกใบนี้ ก็ทำนองเดียวกับการแสดงของดารานักร้อง-นักเต้นเซย่าอารมณ์อย่างคริสตินา อากีลาร์ หรือมอส-ปฏิภาณ ปฐวีกานต์ ซึ่งมีลีลาในการเต้นแนวสากลที่เรียกว่า 'ป๊อปแดนซ์'
2. ในสถาปนิกกลุ่มเดียวกัน (ตามข้อ 1) ส่วนหนึ่งยังให้เหตุผลว่า อาคารที่ออกแบบโดยสถาปนิกที่เป็นคนไทย สร้างโดยคนไทย ในประเทศไทย ใช้วัสดุส่วนใหญ่ที่ผลิตในประเทศไทยก็ต้องมีลักษณะไทยโดยอัตโนมัติ โดยยอมรับกันว่าเป็นสถาปัตยกรรมร่วมสมัยของไทย [5]
3. อีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นสถาปนิกประเภท 'คิดใหม่ ทำใหม่' ล้วน มีทัศนคติว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมในอดีต หรือลักษณะไทยในอดีต (ไม่ว่ารูปธรรม หรือนามธรรม) เป็น 'เรื่องล้าสมัย' ไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับสังคมยุคปัจจุบัน
4. ในขณะที่เดียวกัน ก็มีสถาปนิกส่วนน้อยอีกส่วนหนึ่ง (ที่ไม่ใช่ส่วนที่ได้กล่าวถึงแล้วในข้อ 1, 2 และ 3) เป็นสถาปนิกประเภท 'คิดเก่า ทำใหม่' โดยยึดมั่นในแนวทางที่ว่าสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะไทยจะต้องอิงจากรูปแบบและกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ในอดีต มีเอกลักษณ์ไทยตามแนวประเพณีนิยม ในทำนองเดียวกับการรักษาชั้นทลัษณ์ หรือครุ-ลหุ ในโคลงกลอน [6] รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยจึงมักอยู่ในวังวนของอดีต สถาปนิกกลุ่มนี้ให้ความสนใจค่อนข้างน้อยต่อบริบททางสังคมและกายภาพ รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่ได้เปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ ทางเทคโนโลยี และวัสดุที่ได้เปลี่ยนไป แม้ว่าบ่อยครั้งได้พยายามฝ่าวงล้อมแห่งกรอบความคิดดังกล่าว แต่ก็มักออกไปได้ไม่ไกลนัก (รูป 8)

รูป 8 อาคารศาลหน้าอาคารแปซิฟิกทาวเวอร์

รูป 9 อาคารโรงแรมแกรนด์ไฮแอท

รูป 10 อาคารอุโบสถ วัดหัวลำโพง มียอดมณฑป

รูป 11 อาคารอนุสรณ์วิทยาลัยช่างศิลป์ 40 ปี
มียอดมณฑป

5. เหตุประการสำคัญที่หล่อหลอมให้เกิดสถาปนิกตามข้อ 1, 2 และ 3 คือ การศึกษาทางสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลตะวันตกโดยตรงนักศึกษาเรียนรู้อาปัตยกรรมตะวันตกและกระบวนการคิดสร้างสรรค์แบบตะวันตกในกระบวนการเรียนรู้ และการคิดโดยมีวิธีคิดแบบตะวันตก ภายใต้ข้ออ้างที่ว่า เป็นการศึกษาสถาปัตยกรรมสากล และที่สำคัญ คือ วิชาด้านสถาปัตยกรรมไทยมักได้รับการบรรจุไว้เป็นวิชาประกอบเพียง 1-2 วิชา โดยมีได้คาดหวังถึงการนำไปประยุกต์ในวิชาออกแบบสถาปัตยกรรมแต่เป็นการเรียนเพื่อรู้
6. ผลตามข้อ 5 คือ นักศึกษามีทัศนคติในทางลบต่อสถาปัตยกรรมไทย ไม่เห็นความจำเป็นของการสืบสานรูปแบบที่มีลักษณะไทยเพื่อการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรม และที่สำคัญคือ 'ไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะไทย เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ หาก 'ฝัน' หรือ 'ใช้ความพยายาม' ในการสร้างสรรค์หรือ 'ใส่' รูปแบบไทยลงไปในงานออกแบบ ก็จะเกิดลักษณะวิปริตในรูปแบบในการทำงาน 'ฝรั่ง' แต่งชุดไทยอย่างผิด ๆ เกิดการแผลงรูปแบบ (mannerism) [7] ที่ผู้รู้จักไม่อาจยอมรับได้ (รูป 9)
7. รากเหง้าของปัญหาย่อมอยู่ที่ว่า ยังไม่ได้มีศึกษาค้นคว้าวิจัยสถาปัตยกรรมไทยเพื่อการพัฒนาในลักษณะ 'R & D' [8] เราต้องยอมรับว่า เรายังมีความเข้าใจน้อยมากในภูมิปัญญาไทยดั้งเดิมที่ได้สร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทยในอดีต ตั้งแต่ก่อนและสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และต่อเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ การวิจัยและพัฒนาดังกล่าวคงเป็นวาระแห่งชาติ (national agenda) ที่สำคัญ ที่วงการวิชาชีพและวิชาการสถาปัตยกรรมจะต้องหันมาให้ความสนใจอย่างเร่งด่วน หนทางสู่การสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทยในบริบทของสังคมสมัยใหม่คงมีอุปสรรคและข้อจำกัดมากมาย [9] ซึ่งจะขอไม่กล่าวถึงในรายละเอียด โดยมีข้อสังเกตว่างานสถาปัตยกรรมในแนวที่เน้นเอกลักษณ์ไทยจำนวนไม่น้อยยังมีปัญหาด้านฐานานุกรมที่ไม่สัมพันธ์กับฐานานุกรม (รูป 10 และ 11)
8. ยังไม่มีการชี้ถึงพลังจูงใจที่แรงพอที่จะผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทัศนคติของสถาปนิกทั่วไปที่จะหันมาพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ นี่คือการถามที่มีคำตอบให้ในการนำเสนอสาระในครั้งนี้

มิติใหม่แห่งการสร้างสรรค์

เหตุจูงใจสู่การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

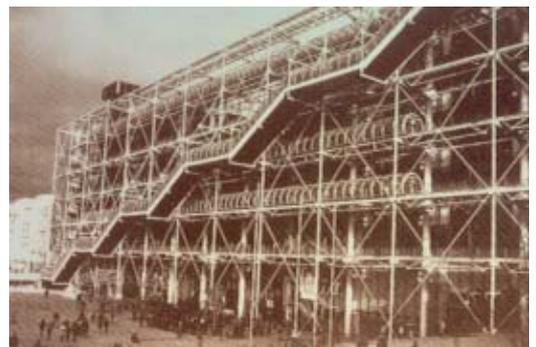
สิ่งสำคัญที่จะเกิดขึ้นในระดับชาติ ย่อมจะต้องมีพลังขับเคลื่อนที่ชัดเจน ซึ่งอาจพิจารณาได้จากปัจจัยดังต่อไปนี้

1. การดำรงเป็นชาติอยู่ได้ย่อมต้องมีเอกลักษณ์ประจำชาติ ซึ่งส่วนหนึ่งปรากฏอยู่ในงานสถาปัตยกรรมที่ได้ผ่านการถ่ายทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นั่นย่อมหมายความว่าต้องมียังงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าและมั่นคงพอที่จะเกิดการสืบสานต่อจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม หากจะถามว่า ปัจจุบันงานสถาปัตยกรรมรูปแบบสากลที่ปรากฏอยู่ทั่วไปเป็นรูปแบบที่มีคุณค่าควรแก่การสืบทอด หรือสามารถสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้หรือ คำตอบคือ ไม่ใช่อย่างแน่นอน ถ้าเช่นนั้นเราก็คงไม่มีมรดกอะไรให้สืบทอด ในขณะที่บริบทและปัจจัยแวดล้อมกำลังเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ (self-destruction) ตามลำดับ เหมือนลูกตุ้มนาฬิกาที่แกว่งช้าลง ๆ เพราะความเฉื่อย การสร้างมรดกทางวัฒนธรรมเป็นประเด็นที่ศาสตราจารย์สมภพ ภิรมย์ ได้ชี้แนะเพื่อหลีกเลี่ยงการอาศัยหรือ 'กิน' มรดกแต่อย่างเดียว โดยไม่ได้สร้างขึ้นมาใหม่ [10]

2. ในสภาวะที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2530 โดยไม่มีทีท่าว่าจะฟื้นตัวอย่างมีนัยสำคัญในระยะเวลาอันใกล้ การเพิ่มรายได้และกำลังซื้อของประชากรทั่วไป จึงเป็นเป้าหมายสำคัญในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ มาตรการที่น่าจะส่งผลดีต่อประเทศชาติโดยรวมอย่างเป็นรูปธรรม เห็นจะได้แก่ การส่งเสริมการท่องเที่ยว สิ่งที่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติสนใจมาดูชม นอกจากความงามตามธรรมชาติประเภท 'sea sun sand' แล้ว ย่อมรวมถึงปัจจัยด้านประเพณีวัฒนธรรมของไทย และรวมทั้งงานสถาปัตยกรรม และสภาพบ้านเมืองโดยทั่วไป ตามนัยในข้อ 1 นักท่องเที่ยวมาชมงานสถาปัตยกรรมในอดีตที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลืออยู่ แล้วในอนาคตนักท่องเที่ยวต่างชาติจะมาชมงานสถาปัตยกรรมอะไรในเมื่อหากไม่ได้มีการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่มีคุณค่า นักท่องเที่ยวต่างชาติคงไม่อยากมาชมอาคารรูปแบบสากลอย่างอาคาร World Trade Center (รูป 12) หรืออาคาร Siam Discovery ในขณะที่อาคารสมัยใหม่ในต่างประเทศก็ได้กลายเป็นจุดขายสำคัญสำหรับการท่องเที่ยว อย่างเช่น อาคาร Pompidou Centre (รูป 13) ในกรุงปารีส หรือแม้แต่อาคารปรับปรุงขึ้นมาใหม่

รูป 12 อาคารเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ รูปแบบสากล

รูป 13 อาคารศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ ยอร์ช ปอมปีดู

อย่างอาคารนิทรรศการ Tate Modern ในกรุงลอนดอน และคงไม่ต้องพูดถึง กลุ่มอาคาร Rockefeller Center หรือ อาคาร Chrysler ในกรุงนิวยอร์ก เรา จำเป็นต้องสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่มีการผสมผสานเอกลักษณ์ไทยกับเทคโนโลยีอาคารสมัยใหม่ไว้เป็น 'จุดขาย' สำหรับบริบทในสังคมยุคปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็ให้อนุรักษงานสถาปัตยกรรมไทยในอดีตที่มีคุณค่าไว้เป็นงานสถาปัตยกรรมคู่บ้านคู่เมืองต่อไป

3. แรงบีบบังคับทางวิชาชีพจากข้อตกลงในเรื่องการเปิดเสรีทางการค้าและบริการตามเงื่อนไข GATS (General Agreement on Trade in Services) ตามข้อตกลงของ WTO [11] สถาปนิกไทยย่อมตกอยู่ในข่ายที่เสียเปรียบเกือบทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นขนาดของหน่วยงาน อำนาจต่อรองเชิงเศรษฐกิจ เทคโนโลยี ฯลฯ จำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขเพิ่มเพื่อปกป้องวิชาชีพสำหรับสถาปนิกไทย โดยมีการจัดให้มีมาตรฐานทางวิชาชีพเฉพาะสำหรับผู้ที่สามารถประกอบวิชาชีพในประเทศไทย ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เช่น การกำหนดให้มีความรู้พื้นฐานทางด้านสถาปัตยกรรมไทยเพื่อให้สามารถสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ และการกำหนดให้มีพื้นฐานความรู้ในด้านสภาวะแวดล้อมของประเทศที่มีภูมิอากาศร้อนชื้นอย่างประเทศไทย ผู้ที่จะมาประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยจะต้องมีวุฒิสอบผ่านเกณฑ์ความรู้ความสามารถทั้งสองประการดังกล่าวเป็นต้น จึงกล่าวได้ว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ย่อมเป็นข้อพิจารณาที่สามารถนำมาเป็น 'เกราะ' ในการปกป้องวิชาชีพไว้สำหรับสถาปนิกไทยได้ อย่างน้อยสำหรับการออกแบบอาคารของประเภทที่จำเป็นต้องแสดงออกถึงเอกลักษณ์ไทย และสถาปนิกไทยย่อมมีความชอบธรรมที่จะเป็นผู้ออกแบบ อย่างเช่น อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งน่าจะเป็น 'จุดขาย' ได้ และไม่ใช่ออย่างที่เป็นอยู่ (รูป 14)

รูป 14 อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

ปัจจัยตัวกำหนด

การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่จำเป็นต้องนำปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบดังต่อไปนี้ มาพิจารณาร่วมกัน:

1. **บริบทปัจจุบัน** บริบททางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งขึ้นอยู่กับอิทธิพลภายนอกเป็นสำคัญ ทางเศรษฐกิจที่มีความแปรผันอยู่ตลอดเวลา ทางสภาพแวดล้อม (ชุมชน เมือง และชนบท) ทางสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อกำหนดเป็นกรอบปัจจัยที่มีส่วนนำไปสู่การกำหนดแนวความคิดในการ-สร้างสรรค์

2. **ความต้องการเฉพาะ** ความต้องการเฉพาะของกลุ่มสังคมและกลุ่มผู้ใช้อาคารที่เกี่ยวข้องโดยตรงและทางอ้อม [12] เพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ซึ่งอาจมีความขัดแย้งกันไม่ได้ไม่เพียงแต่ความต้องการทางด้านการใช้สอย แต่ย่อมรวมไปถึงความต้องการด้านสุนทรียภาพ และด้านสัญลักษณ์ของอาคาร ด้านภาพลักษณ์ ฯลฯ

3. **เทคโนโลยีอาคารที่ทันสมัยและสมเหตุสมผล** ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับวัสดุก่อสร้าง วิธีการก่อสร้าง ระบบโครงสร้าง ระบบการควบคุมสถานะแวดล้อมอาคาร ระบบความปลอดภัย ฯลฯ คงไม่เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง ถ้ายังคงหันกลับไปใช้วัสดุคุณภาพต่ำที่เคยใช้มาแต่อดีต เพื่อให้คงเอกลักษณ์ไทยดั้งเดิมไว้ ในขณะที่มีวัสดุใหม่ ๆ ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นให้มีความคงทน มีคุณภาพสูงที่สามารถเลือกใช้ได้อย่างทั่วไประดับนั้น ปัญหาจึงไม่ได้อยู่ที่ เช่น การพยายามสร้างสรรค์เอกลักษณ์โดยใช้กระเบื้องหางมน แต่อยู่ที่การออกแบบเชิงสร้างสรรค์โดยใช้หลังคามุงด้วยวัสดุอย่างเช่น แผ่นโลหะ (metal sheet) ที่มีน้ำหนักเบา มีรอยต่อน้อย เพื่อให้เกิดลักษณะไทยที่ยอมรับกันได้ (รูป 15 และ 16) ในทำนองเดียวกันกับการที่พยายามออกแบบรูปพลาสติกให้ดูดีและเหมาะสมกับการใช้ของคนไทยยุคปัจจุบัน แทนการใช้กระจกฝ้าจักษานซึ่งเป็นงานหัตถกรรม

4. **ภูมิปัญญาไทย** งานสถาปัตยกรรมที่ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานจนเกิดลักษณะไทย ย่อมมีส่วนที่กำหนดโดยภูมิปัญญาไทย ไม่ว่าจะเป็น เช่น ลักษณะคุ่มแดดคุ่มฝนของหลังคาในงานสถาปัตยกรรมไทย หรือการระบายอากาศด้วยฝาไหล หรือการก่อสร้างด้วยไม้เป็นชิ้นส่วนโดยไม่ใช้ตะปูเลย หรือการประดับประดาที่มีลวดลาย วิจิตรงดงาม ฯลฯ ล้วนมีที่มามีคำตอบ ที่สามารถศึกษาค้นคว้าวิจัยหาคำตอบได้ แต่อย่างไรก็ตาม ยังมี การศึกษาเพื่อค้นหาภูมิปัญญาไทยอย่างจำกัดตามที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น หากสามารถผสมผสานภูมิปัญญาไทยกับเทคโนโลยีอาคารสมัยใหม่ ก็ย่อมมีโอกาสใช้เทคโนโลยีให้เกิดเอกลักษณ์ไทยได้ การวิจัยและพัฒนาจากภูมิปัญญาไทยผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงเป็นวาระเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการ

5. **ลักษณะไทย** ลักษณะไทยที่เกิดจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมของสังคมไทย ย่อมมีการปรับเปลี่ยนไปตามอิทธิพลแวดล้อม ลักษณะไทยที่แข็งแกร่งจะคงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปะการแสดง ดนตรี ศิลปะหัตถกรรม ทัศนศิลป์ สถาปัตยกรรม ฯลฯ เราคงสังเกตได้ไม่ยากแม้แต่ในดนตรีไทยสากล เราก็ต้องยอมรับว่าเป็นดนตรีไทย ในทำนองเดียวกัน สำหรับงานสถาปัตยกรรม แม้ว่าจะมีรูปแบบทั่วไปดูเป็นสากล แต่ก็ย่อมแฝงด้วยลักษณะไทยได้ ทั้งลักษณะนามธรรมและรูปธรรม ย่อมมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดลักษณะ เช่น การยกอาคารให้ลอยตัวอยู่เหนือหรือใกล้ผิวน้ำ ย่อมทำให้เกิดลักษณะ

รูป 15 อาคารท่าอากาศยานจังหวัดสุราษฎร์ธานี

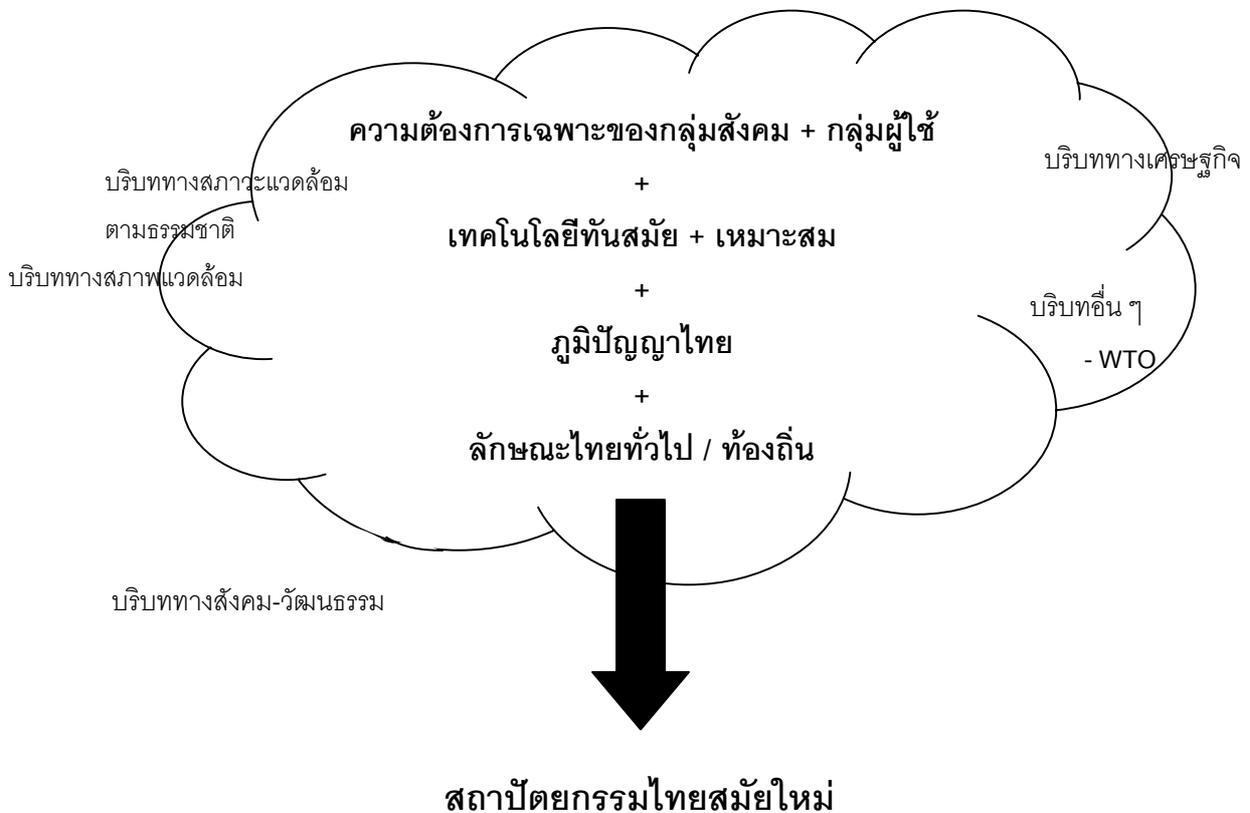
รูป 16 อาคารท่าอากาศยานจังหวัดนครศรีธรรมราช

รูป 17 อาคารท่าอากาศยาน จังหวัดสุโขทัย

ไทยได้มากกว่าอาคารที่ตั้งอยู่บนดินล้อมรอบด้วยผืนหญ้า การออกแบบให้มีชายคายื่นออกไปมากโดยอาจมีค้ำยันช่วยให้ยื่นได้มากขึ้น ย่อมมีลักษณะไทยมากกว่าที่มีชายคายื่น ๆ เป็นต้น (รูป 17) และหากได้ใช้ประโยชน์จากความเย็นของน้ำและต้นไม้แวดล้อม (รูป 18) ก็ยิ่งส่งเสริมคุณค่าลักษณะไทย เพราะความเย็นเป็นส่วนหนึ่งของเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย [13] อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในเชิงรูปธรรมด้วยการออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพดิน ฟ้า อากาศ ก็คงยังไม่มีลักษณะไทยโดยแท้จริงว่าจะมีการนำศิลปะสถาปัตยกรรมมาประยุกต์อย่างเหมาะสมโดยเฉพาะในส่วนประณีตสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงลักษณะไทยเฉพาะท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ เอกลักษณ์เฉพาะตัวเกิดขึ้นได้จากการผสมผสานความหลากหลายเข้าด้วยกัน ดังเช่น ลักษณะเฉพาะของการแห่มังกร (เซดสิงโต) ที่โดดเด่นและงดงามของชาวนครสวรรค์ [14] หรือลักษณะพันธุ์ผสมของนางงามจากกลุ่มประเทศอเมริกาใต้ที่มีขนหน้าอกการผู้ตัดสิน เป็นต้น

สรุปได้จากข้อพิจารณาทั้ง 5 เป็นแผนภาพ ดังนี้

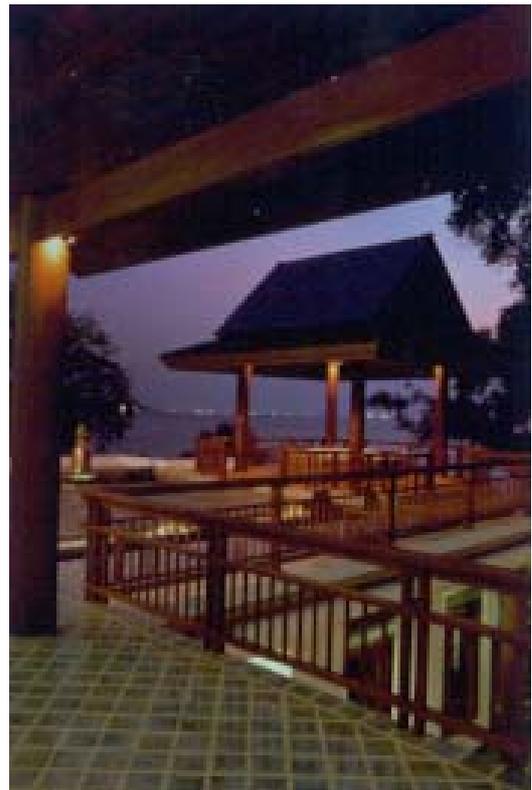
แผนภาพ 1

กรอบความคิด

ตัวตั้งในกรอบความคิดในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ย่อมไม่ใช่การนำเอารูปแบบเดิม ๆ กฎเกณฑ์เดิม ๆ องค์ประกอบเดิม ๆ ฯลฯ มาเป็นตัวกำหนดในการออกแบบอาคารสมัยใหม่ แต่ต้องนำมาพัฒนาใน ลักษณะวิจัยเชิงทดลอง เพื่อพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมปัจจุบัน โดยต้องอาศัยระยะเวลาในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยอมรับของสังคม ใน ขณะเดียวกัน ก็ย่อมไม่ใช่การนำเอารูปแบบสากล หรือรูปแบบต่างชาติมา เป็นตัวกำหนดโดยปราศจากการสืบสานรูปแบบจากอดีตที่ยอมรับกันได้ ใน ปัจจุบัน ดังเช่นที่ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป งานออกแบบสถาปัตยกรรมให้มีรูปแบบ สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ จึงเป็นงานสร้างสรรค์โดยแท้ที่ต้องมี ‘การคิด สร้างสรรค์’ อย่างจริงจัง โดยการนำปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นบริบทแวดล้อมมา ร่วมพิจารณากับความต้องการเฉพาะของกลุ่มสังคมต่าง ๆ และกลุ่มผู้ใช้ ต่าง ๆ เทคโนโลยีการก่อสร้างที่ทันสมัยและเหมาะสม โดยการประยุกต์เข้ากับ ภูมิปัญญาไทยและลักษณะไทยที่ผ่านการวิจัยเชิงทดลองหรือการทดลองใช้ จนเป็นที่ยอมรับ จะเห็นได้ว่า กระบวนการสร้างสรรค์ที่ได้กล่าวถึงมีความซับซ้อนอย่างยิ่ง กระบวนการสังเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องกับที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงเปรียบเทียบการ เรียนรู้แล้วคิดออกมาเป็นแบบใหม่ว่า ‘เหมือนกินเข้าไปให้ไหลออกมาเป็น เหงื่อ’ [15]

ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานสร้างสรรค์

1. เป้าหมายคงอยู่ที่การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ให้ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมยุคใหม่
2. ต้องไม่นำกรอบความคิดเดิมมาเป็นตัวตั้งในการแก้ปัญหาใหม่ กล่าวคือ ไม่คิดแก้ปัญหาใหม่ในกรอบความคิดเดิม ตามที่ อัจฉริยะบุคคลอย่างไอน์สไตน์ได้ชี้แนะไว้ เพราะจะถูกจำกัดอยู่ใน วัฏวนแห่งความคิดเดิม
3. การสืบสานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย คงต้องพัฒนามาจาก การศึกษาและวิจัยสิ่งที่มีคุณค่าจากภูมิปัญญาไทยที่มีส่วน สร้างสรรค์ผลงานในอดีต นี่คือช่องว่างที่ต้องเติมให้เต็ม
4. การประยุกต์เชิงผสมผสานสิ่งที่ค้นพบจากภูมิปัญญาไทยตาม ข้อ 3 กับเทคโนโลยีและวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ ซึ่งต่างก็เป็น ปัจจัยหลัก ย่อมสามารถนำไปสู่การสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม-ไทยสมัยใหม่ จนเกิดรูปแบบใหม่เป็น ‘พันธุ์ใหม่’ ที่ยอมรับกันได้

รูป 18 บ้านล้อมลาน

ดังเช่นการที่ลมและเมฆเกือหนุนกันจนเกิดพายุฝนได้ฉับใดกั้นนั้น (ภาชิตจีน) มีข้อน่าสังเกตว่า ดารายอดนิยมก็มักเป็นดาราที่มีบุคลิกแรงจากลักษณะ ‘ลูกครึ่ง’ จนปรากฏเป็นประเด็นหน้าใหม่แห่งเอเชียใน ‘Eurasian Invasion’ ตามที่ *Time* [16] ได้นำเสนอ อันที่จริง ลักษณะผสมนี้มีปรากฏในงานศิลปะไทยมานานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะสมัยพระนารายณ์มหาราช [17]

รูป 19 อาคารที่ทำการ ถนนราชดำเนินนอก

รูป 20 อาคารศาลากลางจังหวัดเชียงราย

5. มิติใหม่ในการสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นอย่างแท้จริง ถ้าได้นำบริบทที่เป็นปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมพิจารณาเป็นตัวกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับสังคมยุคปัจจุบัน
6. ต้องให้เวลากับการฟุ้งฟักความคิดเกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ อาจต้องใช้เวลาร่วมครึ่งศตวรรษหรือกว่านั้น จึงจะเกิดการพิสูจน์ การยอมรับและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในทำนองเดียวกันกับการนำ ‘สินค้าชนิดใหม่’ สู่ตลาด ต้องมีทั้งยุทธศาสตร์ในการตลาด และเงื่อนไขระยะเวลาเป็นปัจจัยหลัก จนกว่าสินค้าชนิดใหม่นั้นที่เป็นผลงานสร้างสรรค์จะติดตลาด [18] มีข้อน่าสังเกตว่าในอดีตสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ (ที่เริ่มต้นที่อาคารที่ทำการริมถนนราชดำเนินนอก) (รูป 19 และ 20) ถูกพิพากษาด่วนเกินไปจนไม่เกิดการพัฒนาย่างเพียงพอ เพราะสถาปนิกหมดกำลังใจ ก็คงเหมือนการด่วนสรุปให้หันไปใช้ระบบการปกครองแบบเผด็จการด้วยการให้ **เว้นวรรค** ประชาธิปไตยไว้ชั่วคราว
7. ต้องผลักดันให้สถาบันการศึกษาสถาปัตยกรรมมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่มีการสอนให้สร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่อย่างกว้างขวางโดยทั่วไป ไม่ใช่สอนเฉพาะเพียงกลุ่มนักศึกษาในกลุ่มย่อยที่สนใจเรียนตามหลักสูตร ‘สถาปัตยกรรมไทย’ ซึ่งมักเป็นไปในแนวการเรียนแบบ ‘ท่องจำ’ ของเก่า ซึ่งคงมีประโยชน์ในเชิงอนุรักษ์เป็นหลัก หรือไม่ใช่สอนเฉพาะในหลักสูตรปริญญาโท แต่ที่สำคัญต้องมีการสอนในหลักสูตรปริญญาตรี สอดแทรกลงไปในวิชาปฏิบัติการออกแบบสถาปัตยกรรม นอกเหนือจากวิทยานิพนธ์
8. ต้องยอมรับว่า ปัจจัยตัวกำหนดบางตัวเกือหนุนต่อรูปลักษณะที่เป็นในแนวสากล ไม่ว่าจะ เป็น บริบททางสังคมและเศรษฐกิจ ความต้องการด้านการใช้สอยของสังคมสมัยใหม่ เทคโนโลยีที่

เกี่ยวข้อง ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีปัจจัยตัวกำหนดที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยที่มักมีความล้ำลึกและลักษณะไทยในงานสถาปัตยกรรม ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม หากคำว่า ‘เพลงไทยสากล’ เป็นที่ยอมรับได้ ก็น่าจะยอมรับคำว่า ‘สถาปัตยกรรมไทยสากล’ แทนในความหมายของ ‘สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่’ เพราะคำว่า ‘สมัยใหม่’ ยังมีแง่มุมในความหมายที่หลากหลายและสับสนพอสมควร

9. ให้แยกแยะระหว่างงานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทยเชิงธุรกิจ ออกจากงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้ แม้ว่าทั้งสองรูปแบบต่างก็ส่งผลบวกต่อการท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว เช่น การออกแบบอาคารโรงแรมให้ดูเป็นอาคารทางศาสนา (รูป 21) ย่อมไม่ใช่เป้าหมายของงานสร้างสรรค์ที่มีคุณค่า แต่หากออกแบบอาคารโรงเรียนให้ดูเป็นอาคารทางศาสนาก็ย่อมพอยอมรับได้ (รูป 22) เพราะในอดีตวัดก็คือโรงเรียน เป็นต้น
10. ต้องเปลี่ยนทัศนคติของสถาปนิกทั่วไปให้ตระหนักถึงการมีหน้าที่ที่ต้องสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทย ไม่ใช่เป็นทางเลือกที่จะเลือกหรือไม่เลือกออกแบบให้มีลักษณะไทยก็ได้ สมาคมสถาปนิกสยามฯ และสภาสถาปนิกน่าจะมีความบทบาทเอื้อต่อการสร้างทัศนคติดังกล่าวได้ นอกเหนือจากสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่โดยตรงทั้งการสอนและการสร้างทัศนคติ การส่งเสริมการประกวดแบบที่เน้นแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ย่อมมีส่วนช่วยกระตุ้นวงการวิชาชีพให้มีความตื่นตัวในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ สมาคมสถาปนิกอาจจัดให้มีรางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่นประจำปี เฉพาะสำหรับสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่
11. เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามข้อ 6 ต้องฝึกหัดให้สถาปนิกไทยมี **ความสามารถในการวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์และอย่างโปร่งใส** [19] และในขณะที่เดียวกันก็ต้องฝึกฝนให้สถาปนิกผู้ถูกวิจารณ์มีความเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ทั้งสองกรณีจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่ ‘ตกม้าตายกลางศึก’ อย่างกรณีของสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ ศิลปินอย่างขรรค์ชัยรินทร์ จนถึงเฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ คงจะแจ้งเกิดไม่ได้ในงานจิตรกรรม หากถูก ‘จวก’ ด้วยการวิจารณ์ที่ไม่สร้างสรรค์จนต้องดับไป

รูป 21 อาคารโรงแรมริมกก จังหวัดเชียงราย

รูป 22 อาคารคณะใหม่ โรงเรียนวรวิรุฬหวิทยาลัย

12. จำเป็นต้องทำให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทย นักลงทุนไทยต้องมีความเข้าใจรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ไม่ใช่ชื่นชมแต่สิ่งที่พบเห็นจากต่างประเทศ ตลอดจนการสร้างความร่วมมือกันระหว่างวงการสถาปนิกกับสังคม และระหว่างวงการสถาปนิกด้วยกัน ด้วยสื่อต่างๆ การประชุมทางวิชาการ เวิร์กช็อป ฯลฯ เพื่อการเผยแพร่และส่งเสริมการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

สรุป: มิติใหม่ในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม

การนำเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมิติใหม่ในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทยในที่นี้ มิได้มุ่งปลุกกระแสนิยมไทย หรือชาตินิยม แต่ประการใด แม้ว่าบุคคลสำคัญของโลกและของไทยได้อาศัยกระบวนการงานสถาปัตยกรรมและการวางผังเมืองเพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ จากชาตินิยมเลยไปถึงกลาโหมนิยม [20] แต่การนำเสนอในที่นี้ มุ่งสร้างจิตสำนึกเพื่อความอยู่รอดของชาติในยุคที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ กล่าวคือ พร้อม ๆ กับการสืบสานเอกลักษณ์ไทยให้คงอยู่ ก็จะเป็นการกอบกู้เศรษฐกิจของชาติไปด้วย โดยมุ่งสร้างมรดกทางสถาปัตยกรรมให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จะกลายเป็น 'จุดขาย' เพื่อการท่องเที่ยวในอนาคต รวมทั้งการเปิดเมืองเพื่อ 'ขาย' งานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า ทั้งอาคารเก่าและที่สร้างใหม่ รายได้จากการท่องเที่ยวปีละไม่ต่ำกว่า 200,000 ล้านบาท [21] แท้จริงแล้วส่งผลกระทบต่อรายได้ของประชากรของประเทศ แม้กระทั่งชาวไร่ชาวนา ในขณะเดียวกัน หากสถาปนิกไทยโดยทั่วไปสามารถออกแบบอาคารให้มีลักษณะไทย ก็อาจใช้ขีดความสามารถดังกล่าวเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขให้สถาปนิกไทยและสถาปนิกต่างชาติ ยึดถือปฏิบัติในมาตรฐานเดียวกัน หากมีความประสงค์จะปฏิบัติวิชาชีพในประเทศไทย ผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้าและบริการต่อวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมน่าจะลดลงได้ สถาปนิกจึงต้องร่วมกันเปิดมิติใหม่แห่งการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทย ด้วยการผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่กับแนวทางการออกแบบที่ค้นพบจากภูมิปัญญาไทย การละเลยย่อมถือเป็นบาปทางความคิด สถาบันการศึกษาต้องเป็นผู้บุกเบิกงานวิจัยและพัฒนาเอกลักษณ์ไทยจากภูมิปัญญา โดยเฉพาะการค้นหารูปแบบผสมผสานดังกล่าวที่เกิดการรับรู้และยอมรับว่ามีลักษณะไทย [22] ในขณะนี้สมาคมและสถาบันควบคุมวิชาชีพต้องพยายามสร้างมาตรฐานทางวิชาชีพที่ก่อให้เกิดบูรณาการเอกลักษณ์ไทยไว้เป็นข้อพิจารณาในการเข้าสู่วิชาชีพควบคุม

ทั้งปัญหาการไม่เกิดการสร้างสรรค์ และการที่นำมิติใหม่ในการสร้าง-
 สรรค์จากเหตุจูงใจ ลักษณะเฉพาะในวิธีการ และยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน
 สร้างสรรค์สถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทย ที่ได้นำเสนอในที่นี้เป็นเพียง
 จุดเริ่มต้นของขบวนการ (movement) ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามมา
 ทั้งนี้ โดยหวังว่าจะได้รับการสนับสนุนและการสานต่อจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
 ต่อไป เป็นไปได้มากกว่า งานสถาปัตยกรรมในสายพันธุ์ใหม่ย่อมไม่อาจทวน
 กระแสโลกาภิวัตน์ได้ ก็คงต้องเป็น 'Glocal Architecture' [23] ดังเช่นที่ Koichi
 Nagashima สถาปนิกชาวญี่ปุ่นได้กล่าวถึงในการทำนายสถาปัตยกรรมใน
 ศตวรรษที่ 21 ที่เกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมผสมผสาน
 อย่างสมดุลกับเอกลักษณ์ท้องถิ่น

รายการอ้างอิง (References)

- [1] จากการวิเคราะห์หลักการและเหตุผลในการจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง 'มิติใหม่': ลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์
 ศิลปะของไทย. จัดโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญาร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
 วันที่ 18-19 พฤษภาคม 2544 ณ โรงแรมกรุงศรีวิเวร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- [2] วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2543). จะให้อะไรกับสังคมไทย: วาระแห่งชาติจากมุมมองของนักสร้างสรรค์. อาษา ฉบับที่ 9,
 84-90.
- [3] อ่านรายละเอียด และการวิเคราะห์แนวรูปแบบที่ละเอียดกว่านี้ใน
 - (1) วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, กอบกุล อินทรวิจิตร, สันติ ฉันทวิลาสวงศ์ และ วีระ อินพันทัง. (2536). พัฒนาการแนว
 ความคิดและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. สนับสนุนโดยสมาคมสถาปนิกสยาม
 ในพระบรมราชูปถัมภ์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินตติ้งกรุ๊ป. อ่าน แนวรูปแบบทุกช่วงสมัย
 - (2) วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2539). สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (ไทย ร.9) เอกลักษณะสถาปัตยกรรมไทย: ข้อคิด-
 เห็นบางประการในการกำหนดแนวรูปแบบ --สู่ตรัสสำเร็จในการสร้างสรรค์. อ่าน การวิเคราะห์แนวรูปแบบสถา-
 ปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทย. อาษา (มิถุนายน), 48-65 โดยเฉพาะ 57-62.
- [4] อ่านอ้างอิง 3(2), 65.
- [5] ในช่วงทศวรรษ 2500 กลุ่มสถาปนิก เช่น ม.ล. สันธยา อิศรเสนา ศาสตราจารย์สมภพ ภิรมย์ ศาสตราจารย์เรืองศักดิ์
 กันตะบุตร และอนุวิทย์ เจริญศุกกุล ฯลฯ ต่างให้ความเห็นว่าสถาปัตยกรรมควรจะได้รับพัฒนาจากปัจจัยแวดล้อม
 ต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบ และยอมรับว่าเป็นสถาปัตยกรรมร่วมสมัยของไทย พร้อมกับได้มีการวิพากษ์
 วิเคราะห์ในกรณีที่ยพยายามประยุกต์ หรือลอกเลียนรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยในอดีต อ่าน ม.ล. สันธยา อิศรเสนา.
 (2506). สารคดีสถาปัตยกรรม. อาษา ฉบับที่ 4, ไม่มีเลขหน้า.
- [6] อ่าน ผุศดี ทิพพัส. (2540, กุมภาพันธ์). 10 คำถามกับปัญญา สุวรรณศิริ. ข้อ 6 สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่:
 การยึดถือฉันทลักษณ์ของสถาปัตยกรรมไทยประเพณี, 106. อาษา, 96-108.
- [7] อ่านอ้างอิง 3(2), 55.
- [8] อ่านอ้างอิง 3(2), 55-56; อ่าน (1) วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2540, พฤศจิกายน). มุมมองสู่อนาคต: ศาสตราจารย์ ดร.
 วิมลสิทธิ์ หรยางกูร ในทัศนะสถาปนิก. อาษา, 74-75. และ (2) วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2540). หนทางข้างหน้า:

วิกฤตการณ์และโอกาสในวิชาชีพสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรม, วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 1-16.

- [9] อ่านการวิเคราะห์อุปสรรคต่อการสร้างสรรค์ และข้อจำกัดใน
- (1) วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2529). อุปสรรค 12 ประการในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทย. ในการอภิปรายเรื่อง การสร้างสรรค์และการเผยแพร่งานศิลปะกับสังคมไทย ในเอกสารการสัมมนาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษและการวิจัยทางศิลปะกับสังคมไทย จัดโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและพลังงาน วันที่ 27-29 พฤษภาคม 2529. หรืออ่านเรื่องเดียวกันใน วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2533). อาษา ฉบับที่ 15 (กันยายน-ตุลาคม), 52-57.
 - (2) วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2537, พฤศจิกายน). สถาปัตยกรรมไทย: ข้อจำกัดและทางเลือกในการสืบสาน. อาษา, 86-95.
- [10] สมภพ ภิรมย์, น.อ. (2531). สถาปัตยกรรมไทย มรดกทางปัญญา. อาษา เล่มที่ 1 (กรกฎาคม-สิงหาคม), 18-21.
- [11] อ่านสรุปเรื่องราวของ GATS และผลกระทบต่อวิชาชีพสถาปัตยกรรมใน สุมาลี ประทุมรัตน์. (2538). GATS กับวิชาชีพสถาปัตยกรรม สถาปนิกไทยมองในเชิงรุกและเชิงรับอย่างไร? Arch & Idea ปีที่ 2 ฉบับที่ 20 (เมษายน), 186-187. พร้อมกับบทสัมภาษณ์วีรุติ โอตระกูล ดร. สุวนิศร์ เจริญพงษ์ และศาสตราจารย์ ดร. วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 188-193.
- [12] อ่านการวิเคราะห์เกี่ยวกับกลุ่มบุคคลผู้ใช้อาคาร ความต้องการตอบสนองต่อกิจกรรม ความต้องการพื้นที่ใช้สอย ฯลฯ ใน วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2542). การจัดทำรายละเอียดโครงการเพื่อการออกแบบงานสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 215-270.
- [13] สันติ ฉันทวิลาสวงศ์. (2541, มกราคม). ความเย็นในเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย. อาษา, 72-74.
- [14] คำขวัญของจังหวัดนครสวรรค์ คือ 'เมืองสี่แคว แห่มังกร พักผ่อนบึงบอระเพ็ด ปลารสเด็ดปากน้ำโพ' อ่าน วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครสวรรค์. (6 พฤษภาคม 2544). สยามรัฐ, 5.
- [15] อ่างในโอกาส วัลลีภากร. (2530). แนวทางพัฒนาสถาปัตยกรรมไทย. อาษา เล่มที่ 2 (พฤศจิกายน-ธันวาคม), 61-66.
- [16] Hannah Beech. (2001). Eurasian Invasion. Time, 157(16), April 23, 34-38.
- [17] น. ณ ปากน้ำ. (2529). ฝรั่งในศิลปะไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- [18] Brian Clegg ได้ชี้ถึงประเด็นความใหม่ต่อการยอมรับของสังคม เป็นประเด็นที่มีผลต่อความสำเร็จของงานสร้างสรรค์ อ่าน Brian Clegg. (1999). Creativity and innovation for managers. Published in association with the Institute of Management. Oxford: Butterworth, Heinemann, 9, 57-71.
- [19] คู่อ้างอิง 2, 85.
- [20] สถาปนิก Georges-Eugene Haussmann ที่รับใช้ราชสำนัก นโปเลียนที่ 3 หรือ Albert Speer ในสมัยที่ฮิตเลอร์เรื่องอำนาจ หรือสถาปนิก-วิศวกร กรมโยธาธิการ ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ต่างก็โดนต่อกระแสดาตินิยมและกลาโหมนิยม
- [21] ประเมินการจากข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำหรับปี 2541 ซึ่งได้ให้ไว้ว่า มีรายได้ 5,934 ล้านดอลลาร์สหรัฐ จากนักท่องเที่ยว 7,843,000 คน. (<http://www.mfa.go.th/business/bgl-tourist.htm>)

- [22] อ่านแนวทางการวิจัยและพัฒนาใน วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2543). การวิจัยและพัฒนาทางสถาปัตยกรรมศาสตร์. เอกสารการสัมมนาวิชาการเรื่อง การวิจัยและพัฒนาสาขาทัศนศิลป์ จัดโดยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ 24-25 มีนาคม 2543, 5-50.
- อ่านวิธีวิทยาการวิจัยใน วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2543). วิธีวิทยาการวิจัยทางสถาปัตยกรรม. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม), 1-17.
- [23] Koichi Nagashima. (1996). Asian Architecture of the Future Towards Glocal Architecture. ใน หนังสือ ประกอบนิทรรศการชุด 'Roots' ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงโตเกียวและเมืองอื่น ๆ ในประเทศญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2539.